

เทคนิคการให้อาหารโคนม

เอกสารคำแนะนำ

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ISBN 974-682-134-2

เทคนิคการให้อาหารโคนม

ลิขสิทธิ์

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จัดพิมพ์โดย

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์

โทร. 0-2653-4493, 0-2653-4444 ต่อ 2431

โทรสาร 0-2653-4934

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2547 จำนวน 20,000 เล่ม

ผู้เรียบเรียง

นางจินดา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

นายไอสถ นาคสกุล

นายสมจิตร อินทรมณี

กลุ่มวิจัยอาหารสัตว์ กองอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์

โทร. 0-2653-4491, 0-2653-4444 ต่อ 3431, 3432

คำนำ

คุณภาพของพืชอาหารสัตว์หรืออาหารหยาบในบ้านเรา เป็นปัญหาสำคัญในการประกอบกิจการเลี้ยงโคนมโดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนอาหารหยาบคุณภาพดีในช่วงฤดูแล้ง ปริมาณและคุณภาพของอาหารหยาบจะมีความแปรปรวนสูง ในฤดูฝนมีปริมาณมากและในช่วงแล้งจะขาดแคลนและมีคุณภาพต่ำทำให้แม่โคได้รับโภชนาต่าง ๆ ไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำนมที่ผลิตได้ต่ำกว่าปริมาณที่ควรจะได้รับ โดยทั่วไปเกษตรกรจะมุ่งเน้นการใช้อาหารข้นเสริมให้มากขึ้น ซึ่งบางครั้งอาจเป็นผลเสียต่อสภาพร่างกายของสัตว์และเป็นการเพิ่มต้นทุนค่าอาหาร เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้อาหารโคนมเพื่อให้ก่อประโยชน์สูงสุดทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพและใช้เป็นคู่มือแก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกร โดยยึดถือเป็นการปฏิบัติงานในแนวเดียวกัน

กรมปศุสัตว์

สารบัญ

	หน้า
เทคนิคการให้อาหารโคนม	1
อาหารโคนม	2
ความต้องการอาหารของโคนม	9
แนวทางการให้อาหารโคนม	13

เทคนิคการให้อาหารโคนม

เป็นที่ทราบกันดีว่าโคมีระบบทางเดินอาหารและระบบการย่อยอาหารแตกต่างไปจากสัตว์กระเพาะเดี่ยว กล่าวคือ กระเพาะของโคจะแบ่งออกเป็น 4 ส่วนซึ่งกระเพาะ 2 ส่วนแรกทำหน้าที่เป็นกระเพาะหมักย่อยและใช้ประโยชน์จากอาหารที่โคกินเข้าไปได้โดยจุลินทรีย์ที่อาศัยอยู่ในกระเพาะส่วนนี้ จุลินทรีย์ในกระเพาะของโคมีความสามารถเปลี่ยนอาหารเชื้อใยให้เป็นกรดอินทรีย์ และนำไปใช้เป็นแหล่งของพลังงานสำหรับที่ร่างกายจะใช้ประโยชน์ต่อไปซึ่งโคสามารถใช้พลังงานจากส่วนนี้ได้ 60-80 เปอร์เซ็นต์ ของพลังงานที่โคต้องการทั้งหมด นอกจากนี้จุลินทรีย์ยังสามารถสร้างวิตามินบีทุกชนิด วิตามินเคและสร้างกรดอะมิโนที่จำเป็นต่อร่างกายของโคและสามารถใช้ประโยชน์จากสารที่มีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบได้ด้วย เช่น ยูเรีย เป็นต้น ดังนั้นคุณภาพของโปรตีนและสัดส่วนของกรดอะมิโนในอาหาร จึงไม่ค่อยมีบทบาทมากนักในโคที่โตเต็มที่ซึ่งจะเห็นได้ว่าอาหารหลักของโคคือ อาหารหยาบในที่นี้คือ หญ้าหรือพืชอาหารสัตว์ที่มีเชื้อใยสูง ซึ่งโคนมสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารเหล่านี้ได้โดยจุลินทรีย์และโคนมทุกตัวจำเป็นต้องได้รับสารเชื้อใยหรือหญ้าอย่างน้อยวันละไม่ต่ำกว่า 3 กก.(อาหารแห้ง) เพื่อรักษาระบบของทางเดินอาหารให้เป็นปกติตามธรรมชาติของสัตว์เคี้ยวเอื้อง

ในทางปฏิบัติผู้เลี้ยงโคนมในบ้านเรา

จะให้อาหารหยาบ ซึ่งได้แก่หญ้าและหรือพืชอาหารสัตว์อื่นๆ อย่างเต็มที่ ถ้าหญ้าหรืออาหารหยาบที่โคได้รับมีคุณภาพดีและมากพอ จุลินทรีย์ในกระเพาะสามารถเปลี่ยนโภชนะในหญ้าให้เป็นสารอาหารที่โคสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่นการดำรงชีพ การเจริญเติบโตและการผลิตน้ำนมได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ถ้าอาหารหยาบมีคุณภาพต่ำ หรือโคนมให้ผลผลิตสูง โภชนะที่ได้จากหญ้าแห้งจะไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื่องจากข้อจำกัดของกระเพาะและคุณภาพของหญ้าต่ำ อาหารชั้นจึงมีความจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนช่วยเสริม เพื่อให้แม่โคได้รับโภชนะอย่างเพียงพอกับความต้องการ ดังนั้น คุณค่าทางโภชนะของอาหารชั้นและปริมาณที่ให้จะต้องเปลี่ยนไปตามคุณภาพของอาหารหยาบ คือ ถ้าอาหารหยาบมีคุณภาพต่ำ จำเป็นต้องใช้อาหารชั้นมีโภชนะค่อนข้างสูง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าอาหารหยาบมีคุณภาพดี อาหารชั้นอาจมีโภชนะต่ำกว่า หรืออาจไม่ต้องใช้เลยถ้าแม่โคให้นมไม่มากนัก

ถั่วสไตโล

ถั่วไมยรา

■ อาหารโคนมแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. **อาหารหยาบ** หมายถึง อาหารที่มีเชื้อใยสูงกว่า 18 % มีโภชนะย่อยได้ต่ำ มีลักษณะฟามคือ มีน้ำหนักต่อหน่วยปริมาตรอาหารน้อย ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ต้นและใบพืชที่ใช้เป็นอาหารสัตว์ เช่น พืชตระกูลหญ้าและถั่วต่างๆ รวมถึงพวกวัสดุเหลือใช้ต่างๆ อาหารหยาบอาจแบ่งได้ตามคุณภาพของอาหารดังนี้

1.1 อาหารหยาบคุณภาพต่ำ (โปรตีนไม่เกิน 5 %) ได้แก่ ฟางข้าว หญ้าหลังการเก็บเมล็ด ยอดอ้อย และหญ้าที่มีอายุการตัดเกิน 8 สัปดาห์ขึ้นไป

1.2 อาหารหยาบคุณภาพปานกลาง (โปรตีน 5-7%) ได้แก่ หญ้าชนิดต่างๆ ที่อายุการตัดไม่เกิน 8 สัปดาห์ ต้นข้าวโพดหวาน เป็นต้น

1.3 อาหารหยาบคุณภาพดี (โปรตีน 7-10%) ได้แก่ หญ้าชนิดต่างๆ ที่อายุการตัดไม่เกิน 6 สัปดาห์ ต้นข้าวโพดฝักอ่อนเปลือกและไหมข้าวโพด เป็นต้น

1.4 อาหารหยาบคุณภาพดีมาก (โปรตีน 10% ขึ้นไป) ได้แก่ หญ้าชนิดต่างๆ ที่อายุการตัดไม่เกิน 6 สัปดาห์ เปลือกและไหมข้าวโพด และมีพืชตระกูลถั่วผสมอยู่ด้วย

ตารางที่ 1   คุณค่าทางโภชนาของพืชอาหารสัตว์ วัสดุเหลือใช้/ผลพลอยได้
ทางการเกษตรบางชนิดที่ใช้เป็นอาหารสำหรับโคนม (% วัตถุแห้ง)

ชนิดอาหาร	วัตถุแห้ง (%)	โปรตีนรวม (%)	เยื่อใย (%)		พลังงาน		
			NDF	ADF	TDN (%)	DE Mcal	ME Mcal
อาหารหยาบ							
หญ้ากีนี	24.1	8.67	69.57	44.51	50.38	2.22	1.82
หญ้ากีนีสีม่วง	21.98	8.68	70.32	44.47	49.02	2.16	1.77
หญ้ามอริซัส	21.55	9.54	64.63	41.87	49.84	2.19	1.80
หญ้าซิกแนลคิง	22.47	11.11	66.37	40.13	55.66	2.45	2.01
หญ้าซิกแนลนอน	22.03	9.76	63.86	37.70	54.81	2.41	1.98
หญ้าซิกแนลเล็ช	23.65	9.33	72.58	44.90	53.08	2.34	1.92
หญ้าเนเปียร์	19.55	10.11	65.69	41.09	51.05	2.25	1.85
หญ้าเนเปียร์แคะ	20.20	12.14	70.92	39.38	-	-	-
หญ้าเนเปียร์ชักษ์	24.32	10.80	74.80	42.53	-	-	-
หญ้าพลูแกทูลัม	20.81	6.05	69.62	45.01	50.74	2.23	1.84
หญ้าแพงโกล่า	14.89	13.61	51.83	36.05	57.02	2.51	2.06
หญ้ารูซี่	20.99	14.31	61.84	34.08	52.82	2.32	1.91
หญ้าอะคราแคม	23.93	7.62	70.32	43.86	-	-	-
วัสดุเหลือใช้/ผลพลอยได้ทางการเกษตร							
ฟางข้าว	92.90	3.43	73.10	51.10	49.90	1.93	1.59
ใบอ้อย	-	4.38	80.18	47.89	47.83	2.10	1.73
ชอคอ้อย	25.70	7.90	71.30	44.50	51.77	2.28	1.87
ข้าวโพดฝักอ่อน							
ต้นข้าวโพดหลังเก็บฝัก	26.65	8.83	61.73	37.39	58.27	2.56	2.11
เปลือกและไหม	17.20	12.64	75.16	34.81	64.16	2.82	2.32
ข้าวโพดหวาน							
ต้นข้าวโพด	22.81	6.53	68.19	48.13	-	-	-
เปลือกข้าวโพด	-	7.45	77.02	39.24	-	-	-
ขังข้าวโพด	-	7.11	71.78	33.58	-	-	-

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชนิดอาหาร	วัตถุดิบ (%)	โปรตีนรวม (%)	เยื่อใย (%)		พลังงาน		
			NDF	ADF	TDN (%)	DE Mcal	ME Mcal
ต้นถั่วลิสงหลังเก็บฝัก สับประด	-	11.11	40.04	35.41	53.81	2.37	1.95
เปลือก	10.02	6.87	43.90	23.40	63.58	2.80	2.30
จุก	-	8.58	51.92	29.21	62.45	2.75	2.26
ใบ	-	8.47	42.28	25.87	66.97	2.95	2.42
เปลือกรวม	10.83	8.00	57.32	27.94	67.39	2.97	2.44
ต้นและใบ	16.67	8.03	53.90	30.80	66.42	2.92	2.40
กากมะเขือเทศสด	16.76	17.49	48.56	42.82	63.65	2.80	2.30
พืชเสริมโปรตีน							
ถั่วขาวสด	20.30	17.88	51.73	36.95	-	-	-
ถั่วดำพระสไตโต	18.30	17.57	51.43	41.43	-	-	-
ถั่วฮามาต้า	19.95	17.85	50.37	41.75	-	-	-
กระถินแห้ง	93.33	14.57	52.02	43.47	53.92	2.37	1.95
ถั่วไมซรา	21.73	19.67	50.89	43.33	-	-	-
ใบมันสำปะหลังแห้ง	82.46	28.30	-	-	75.14	3.31	2.72

เปลือกสับประดหมัก

เปลือกและไหมข้าวโพดอ่อน

ตารางที่ 2 ส่วนประกอบทางเคมีของวัตถุดิบอาหารสัตว์บางชนิด

วัตถุดิบอาหารสัตว์	วัตถุแห้ง (%)	โปรตีนรวม (%)	ไขมัน (%)	เยื่อใย (%)	NFE (%)	TDN (%)	DE (Mcal/kg)	ME (Mcal/kg)
แหล่งพลังงาน								
มันเส้น	88.16	1.93	0.46	2.37	91.45	61.31	3.58	2.94
ข้าวโพดบดทั้งฝัก	89.53	7.40	3.06	6.09	81.91	79.15	3.48	2.87
เมล็ดข้าวโพด	89.48	9.10	5.40	2.47	81.39	82.58	3.63	2.98
งาข้าวโพดบด	87.66	2.18	0.18	33.78	61.94	62.42	2.74	2.25
ข้าวเปลือกบด	88.71	6.56	2.59	10.16	74.22	79.34	3.49	2.87
รำละเอียด	90.54	14.17	17.92	5.76	53.86	86.36	3.80	3.13
รำหยาบ	91.16	8.33	9.41	14.91	53.36	72.32	3.22	2.62
รำสกัดน้ำมัน	88.89	19.51	1.81	15.15	49.22	64.98	2.86	2.35
รำข้าวสาลี	88.51	18.45	3.45	8.55	64.57	74.16	3.26	2.68
แหล่งโปรตีน								
กากถั่วเหลืองกระเพาะเปลือก	89.55	49.75	2.26	5.41	35.64	82.45	3.62	2.96
กากถั่วเหลืองรวมเปลือก	90.51	35.75	1.13	12.22	30.97	66.44	2.92	2.41

ตารางที่ 2 (ต่อ)

วัตถุดิบอาหารสัตว์	วัตถุดิบแห้ง (%)	โปรตีนรวม (%)	ไขมัน (%)	เยื่อใย (%)	NFE (%)	TDN (%)	DE (Mcal/kg)	ME
กากเจ้าตู้-แห้ง	93.84	32.88	17.22	12.18	33.44	88.89	3.91	3.22
กากเจ้าตู้-สด	9.97	30.47	9.52	15.77	40.11	79.61	3.50	2.88
กากถั่วเขียว	90.2	23.77	0.55	20.44	5.26	62.86	2.77	2.28
เมล็ดทานตะวันกระเพาะเปลือก	90.07	41.05	2.02	14.79	33.86	70.05	3.08	2.54
เมล็ดทานตะวันรวมเปลือก	92.43	23.41	8.23	31.43	29.62	55.81	2.46	2.02
กากผลปาล์ม	93.08	11.91	9.77	28.20	44.60	60.72	2.67	2.20
กากเนื้อในเมล็ดปาล์ม	90.39	16.74	3.15	13.52	59.93	71.02	3.12	2.57
กากเมล็ดฝ้ายทั้งเปลือก	92.01	26.18	2.37	17.46	49.19	67.47	2.97	2.44
กากเมล็ดฝ้ายกระเพาะเปลือก	90.04	47.87	5.73	6.80	31.08	83.37	3.66	3.01
กากมะพร้าว	91.22	19.07	12.67	8.92	52.96	85.94	3.78	3.11
กากเบียร์แห้ง	90.13	32.25	6.72	12.42	42.68	77.56	3.41	2.80
กากเวปซีด	90.60	38.35	1.12	10.30	40.86	73.56	3.24	2.66
ปลาป่น	91.39	57.41	6.35	1.0	7.80	83.11	3.65	3.00

กากเนื้อในเมล็ดปาล์ม

กากอ้วเหลือง

มันเส้น

เมล็ดข้าวโพด

2. อาหารชั้น หมายถึง วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีความเข้มข้นของโภชนาคือหน่วยน้ำหนักสูง ส่วนมากจะมีเชื้อใยต่ำกว่า 18 เปอร์เซ็นต์ อาจจะเป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์ชนิดเดียวหรือหลายชนิดประกอบกันเป็นสูตรอาหารแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ อาหารโปรตีน อาหารพลังงาน และอาหารเสริมแร่ธาตุและวิตามิน

2.1 อาหารโปรตีน สามารถแบ่งออกได้ตามแหล่งที่มาเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1.1. แหล่งอาหารโปรตีนที่ได้จากสัตว์ ได้แก่ ปลาป่น หางนมผง เนื้อและกระดูก ฯลฯ วัตถุดิบอาหารสัตว์พวกนี้มีคุณภาพ และราคาแพง นิยมผสมลงในสูตรอาหารของลูกโค

2.1.2. แหล่งอาหารโปรตีนที่ได้จากพืช ที่นิยมใช้กันมากในอาหารโคนมได้แก่ กากอ้วเหลือง กากเมล็ดฝ้าย กากเมล็ดปาล์ม และกากเมล็ดยาง เป็นต้น วัตถุดิบอาหารสัตว์พวกนี้ คุณภาพของโปรตีนจะดีกว่าโปรตีนจากสัตว์

2.1.3. พืชสารประกอบในโคโรเจน ในโคโรเจนที่ระบบกระเพาะพัฒนาเต็มที่แล้วสามารถใช้ประโยชน์จากสารประกอบในโคโรเจน

โดยการสังเคราะห์ของจุลินทรีย์ในกระเพาะให้เป็นโปรตีนได้ สารประกอบที่นิยมใช้กันมาก ได้แก่ ยูเรีย (มีโปรตีน = $46 \times 6.25 = 288\%$) ซึ่งหาซื้อได้ง่าย และมีราคาถูก เมื่อเทียบกับปริมาณโปรตีนที่ได้รับ การใช้ยูเรียมีข้อจำกัดโดยเฉพาะในโคนมที่ให้ผลผลิตน้ำนมสูง เนื่องจากยูเรียให้เฉพาะไนโตรเจน แต่ไม่ให้พลังงานแร่ธาตุ และวิตามิน ดังนั้นการใช้ยูเรียประกอบในสูตรอาหารโคนมต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ให้เพียงพอับความต้องการของโคด้วย มักใช้ไม่เกิน 2% ในสูตรอาหารเท่านั้น แต่ในกรณีที่ใช้ฟางหมักยูเรียเป็นอาหารหยาบ ไม่ควรใช้ยูเรียในอาหารข้น เนื่องจากจะทำให้มีปริมาณแอมโมเนียในเลือดสูงจนอาจเป็นอันตรายต่อโคนมได้

2.2 อาหารพลังงาน ส่วนใหญ่ได้แก่พวกเมล็ดธัญพืชเป็นพวกที่มีการโบไฮเดรตมากมีโปรตีนน้อยและใช้เป็นอาหารพื้นฐานที่นิยมเป็นอาหารโคนมได้แก่ ข้าวโพด มันเส้น รำละเอียด ปลาช้าว เป็นต้น

2.3 อาหารเสริมแร่ธาตุและวิตามิน เป็นอาหารที่มีปริมาณแร่ธาตุบางชนิดมากกว่าอาหารทั่วไปเช่น เกลือ กระดุกป่น เป็นต้น และประเภทวิตามินจะผลิตจากโรงงานเภสัชใช้เป็นควาวิตามินบางชนิดอย่างเข้มข้น

■ ความต้องการอาหารของโคนม

โคนมมีความต้องการอาหารหรือโภชนะต่างๆ เช่นเดียวกับสัตว์ทุกชนิด จุดประสงค์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ สำหรับการดำรงชีพ การเจริญเติบโตการผลิตนมและการเจริญเติบโตของลูกในท้อง ซึ่งโคอุ้มท้องระยะแรก (1-5 เดือน) ความต้องการโภชนะสำหรับการเจริญเติบโตของลูกในท้องยังไม่มากนัก โคนมจะนำพลังงานที่ได้จากอาหารไปใช้เพื่อการดำรงชีพก่อนเป็นอันดับแรกพลังงานส่วนที่เหลือจึงจะนำไปสร้างผลผลิต ดังนั้นพลังงานในการผลิตนมต้องมีปริมาณมากกว่าการใช้เพื่อการดำรงชีพ ผลผลิตที่ได้ขึ้นกับพลังงานส่วนที่เหลือนี้ร่วมกับข้อจำกัดทางพันธุกรรมของโคในการคำนวณโภชนะที่สัตว์ต้องการนิยมนิยมใช้หลักการเพื่อการดำรงชีพและการผลิตน้ำนมเป็นหลักโดยใช้มาตรฐานอาหารโคนมของโภชนะโปรตีนและยอดโภชนะที่ย่อยได้เป็นหลักดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความต้องการโภชนะของโคนมระยะให้นม

ความต้องการโภชนะของโคนม	โปรตีน กรัมต่อวัน	โภชนะที่ย่อยได้ถึงหมด (กก./วัน)	พลังงานที่ไว้ ประโยชน์ได้ (Mcal/วัน)
เพื่อการดำรงชีพ น้ำหนักตัว (กก.)			
400	318	3.13	12.01
450	341	3.42	13.12
500	364	3.70	14.20
550	386	3.97	15.25
เพื่อการผลิตน้ำนม 1 กก. และมี ไขมัน (%)			
3.0	78	0.280	1.07
3.5	84	0.301	1.15
4.0	90	0.322	1.24
4.5	96	0.343	1.32
5.0	101	0.364	1.40
5.5	107	0.385	1.48
เพื่อการเพิ่มน้ำหนักตัว 1 กก.	320	2.26	8.58

จากตารางนี้จะเห็นได้ว่า ความต้องการโภชนะของโคเพื่อการดำรงชีพนั้น จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับน้ำหนักตัวสัตว์ ผลผลิตน้ำนมที่ให้และปริมาณไขมันในน้ำนม เช่น แม่โคหนัก 450 กก. ให้นมวันละ 12 กก. นมมีไขมัน 3.5% โคสามารถกินอาหารแห้งได้ 3% ของน้ำหนักตัว ถ้าโคกินหญ้ามีคุณภาพแตกต่างกันจะเกิดผลอย่างไร

1. กินหญ้าคุณภาพดี (หญ้ารูซี่ตัดอายุ 45 วัน มีโปรตีน 14.31% วัตถุแห้ง 20.99% โภชนะย่อยได้ 52.82%)

2. กินหญ้าคุณภาพต่ำ (หญ้ารูซี่หลังเก็บเมล็ด มีโปรตีน 2.46% วัตถุแห้ง 90% โภชนะย่อยได้ 48%)

ตารางที่ 4 ความต้องการโภชนะของโคและโภชนะที่โคได้รับจากการกินหญ้ามีคุณภาพต่างกัน

ความต้องการโภชนะ	โปรตีน (กรัม)	โภชนะย่อยได้ ทั้งหมด (กก./วัน)
เพื่อดำรงชีพ	341	3.42
ผลิตนม 12 กก. ไขมัน 3.5 %	1,008	3.61
โภชนะที่ต้องการรวม	1,349	7.03
หญ้าคุณภาพดี รูซี่แห้ง 13.5 กก. มีโภชนะ	1,932	7.13
หญ้าคุณภาพต่ำ รูซี่หลังการเก็บเมล็ดโคสามารถ กินได้ไม่เกิน 6 กก. มีโภชนะ	140	2.88
โภชนะที่ยังขาด	1,219	4.15

ถ้าหญ้าคุณภาพดีโคสามารถกินได้มากเนื่องจาก มีความน่ากินสูงมีการย่อยได้ดีและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากกว่าหญ้าคุณภาพต่ำจากตารางที่ 4 จะเห็นว่า โคกินหญ้าคุณภาพดีอย่างเต็มที่อย่างเดียว โคตัวนี้จะได้รับโภชนะ

เพียงพอสำหรับการดำรงชีพและสามารถผลิตน้ำมันได้อีก 12 กก./วัน แต่ถ้าโคกินหญ้าคุณภาพต่ำ หญ้ามีความน่ากินต่ำ โคยังมีข้อจำกัดของกระเพาะ หญ้าจะอยู่ในกระเพาะนานทำให้โคสามารถกินหญ้าได้น้อยลงและได้รับโภชนาที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อยไม่เพียงพอแม้แต่การดำรงชีพและผลิตนมแต่โคสามารถมีชีวิตอยู่ได้และยังอาจให้ผลผลิตได้ด้วยเนื่องจากร่างกายของโคจะดึงเอาอาหารที่สะสมไว้มาใช้ (ถ้าร่างกายแม่โคสมบูรณ์ดีก่อนคลอด) ทำให้ร่างกายซูบผอม หลังจากนั้นถ้าโคไม่ได้รับโภชนาเพิ่มเติม โคจะมีน้ำหนักลด อาหารชั้นจึงจำเป็นต้องเข้ามาช่วยเสริมตรงจุดนี้เพื่อให้โคได้รับโภชนาต่างๆ อย่างเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

จากตารางที่ 4 โคกินหญ้ามีคุณภาพต่ำได้เต็มที่ 6 กก. เพื่อให้โคสามารถดำรงชีพและผลิตนมได้ตามกำหนด ควรต้องเสริมอาหารชั้นให้อีกประมาณ 7.5 กก. ซึ่งแม่โคจะได้รับโภชนาต่างๆ เพียงพอตามต้องการ

อาหารชั้น 7.5 กก. ที่ใช้เสริมต้องมีโภชนาต่างๆ ครบตามต้องการ โคจึงสามารถผลิตน้ำมันได้ตามที่กำหนด

	โปรตีน (กรัม) โภชนาย่อยได้ทั้งหมด กก./วัน	
โภชนาที่ยังขาด	1,219	4.15
อาหารชั้น 7.5 กก. ต้องมีโภชนา	1,219	4.15
อาหารชั้น 100 กก. ต้องมีโภชนา	16.25 หรือ 16%	55%

ดังนั้นโคที่กินหญ้าคุณภาพต่ำ (กินหญ้า 6 กก./วัน) ต้องเสริมอาหารชั้นมีระดับโปรตีนไม่ต่ำกว่า 16% และมีโภชนาย่อยได้อย่างน้อย 55% จำนวน 7.5 กก. ใช้เสริมร่วมกับหญ้าคุณภาพต่ำ แม่โคจึงจะได้รับโภชนาเพียงพอกับความต้องการเพื่อการดำรงชีพและผลิตน้ำมันอีก 12 กก./วัน

■ แนวทางการให้อาหารโคนม

การให้อาหารหยาบคุณภาพดีและเสริมด้วยอาหารข้นอย่างได้สัดส่วนทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่ไปกับการจัดการอาหารที่ถูกต้องและเหมาะสม จะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตนํ้านมหรือการเลี้ยงโคนมลดลง คือลดการใช้จ่ายค่าอาหารข้นโดยตรง ลดปัญหาเนื่องจากสุขภาพสัตว์โดยทางอ้อม และลดการสูญเสียทางเศรษฐกิจด้านไขมันในนํ้านมต่ำเป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วพืชอาหารสัตว์ใช้เป็นอาหารหลักของโคนมจะมีราคาถูกกว่าอาหารข้นมาก และเกษตรกรสามารถที่จะจัดหาพืชอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพดีได้ด้วยตนเองอีกทั้งสารเชื้อใยพืชอาหารสัตว์ยังมีความจำเป็นต่อระบบการย่อยอาหารของโคนม ถ้าเกษตรกร

เข้าใจถึงการใช้และความสำคัญคุณภาพของพืชอาหารสัตว์ตลอดจนความต้องการโภชนะของโคนมระยะต่างๆ ในแต่ละวันจะช่วยให้การใช้อาหารเสริมได้อย่างเหมาะสมและทำให้ต้นทุนการผลิตนํ้านมลดลงได้ ในปัจจุบันนี้วิทยาการด้านอาหารสัตว์ได้พัฒนาก้าวหน้าไปมาก มีการนำเอาวิธีการคำนวณสูตรอาหารให้มีราคาต่ำสุดมาใช้ทำให้ต้นทุนค่าอาหารถูกที่สุดจากการเลือกใช้วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด รำละเอียด และแหล่งโปรตีนราคาถูกมาประกอบเป็นสูตรอาหารใช้ร่วมกับอาหารหยาบคุณภาพต่างๆ กัน และโคจะได้รับโภชนะต่างๆ ครบตามความต้องการ นอกจากนี้ยังสามารถจัดสัดส่วนระหว่างอาหารหยาบและอาหารข้นให้เหมาะสมกับราคาได้อีกด้วย แต่วิธีนี้มีความยุ่งยากในขั้นตอนการคำนวณสูตรอาหารต้องมีเครื่องมือช่วยคำนวณ เช่น คอมพิวเตอร์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งไม่สะดวกในการนำไปใช้ในฟาร์มขนาดเล็ก (เกษตรกรรายย่อย) จึงได้คำนวณสูตรอาหารข้นระดับโปรตีน 14-20 เปอร์เซ็นต์ เพื่อให้เลือกใช้ตามคุณภาพของหญ้าและผลผลิตนํ้านมของแม่โครวมทั้งสูตรอาหารแร่ธาตุสำหรับโคนม แสดงไว้ในตารางที่ 5-6

ตารางที่ 5 ตัวอย่างสูตรอาหารโคนมระดับโปรตีนต่าง ๆ

วัตถุดิบอาหารสัตว์	15 %			16 %			18 %			20 %		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
รำละเอียด	12.0	-	12.0	-	-	28.0	12.0	-	12.0	-	14.7	14.6
ข้าวโพด	-	21.0	21.0	74.0	38.0	10.0	-	21.0	21.0	30.0	28.4	13.6
มันสำปะหลัง	40.1	30.0	30.0	-	30.0	33.0	42.0	28.0	25.0	36.3	28.4	13.6
กากถั่วเหลือง	-	-	5.0	-	-	-	16.0	13.0	15.0	31.0	25.4	20.1
กากเมล็ดฝ้าย	15.16	35.0	30.0	24.0	30.0	25.5	28.0	28.0	25.0	-	-	-
ใบกระถินแห้ง	30.0	12.0	-	-	-	-	-	8.0	-	-	-	-
ยูเรีย	0.90	-	-	-	-	1.0	-	-	-	0.9	0.9	0.9
กำมะถัน	0.04	-	-	-	-	-	-	-	-	0.04	0.04	0.04
แร่ธาตุโคสนม	-	-	-	1.0	1.0	1.75	-	-	-	-	-	-
กระดูกป่น	0.90	1.0	1.0	1.0	1.0	-	1.0	1.0	1.0	0.9	0.9	0.9
เกลือป่น	0.90	1.0	1.0	-	-	0.75	1.0	1.0	1.0	0.9	0.9	0.9
โปรตีน, %	15.80	15.39	15.6	16.0	16.2	16.0	18.19	18.23	18.33	19.45	20.3	19.7
พลังงาน (TDN), %	69.80	67.17	68.4	76.5	76.6	68.0	68.03	68.43	68.95	71.04	78.7	78.7

ตารางที่ 8 สูตรแร่ธาตุสำหรับโคนม

วัตถุดิบอาหารสัตว์	สูตรอาหารที่						
	1	2	3	4	5	6	7
กระดูกป่น	-	55.0	2.0	72.0	55.0	72.0	-
โดแคลเซียมฟอสเฟต	65.0	-	-	-	-	-	45.0
เปลือกหอย	-	-	-	-	-	-	28.5
เกลือป่น	30.0	32.0	1.0	25.0	40.0	25.0	14.5
กำมะถัน	2.0	1.0	-	2.0	1.0	2.0	7.0
แมกนีเซียมซัลเฟต	0.0002	3.43	-	-	-	0.002	2.8
แมงกานีสซัลเฟต	1.0	3.08	-	-	-	1.0	0.11
แมงกานีสออกไซด์	-	-	-	1.0	2.0	-	-
ซิงค์ออกไซด์	0.35	0.30	-	0.41	0.52	0.35	-
ซิงค์ซัลเฟต	-	-	-	-	-	-	0.74
จูนิ	0.40	0.58	-	0.50	0.50	0.40	0.17
โคบอลต์ซัลเฟต	0.02	0.02	-	0.08	0.05	0.02	-
โปแตสเซียมไอโอไดด์	0.001	0.05	-	0.001	0.004	0.001	-
โซเดียมซีลีไนต์	-	-	-	0.002	0.004	-	-
โซเดียมซีลีเนต	0.001	0.001	-	-	-	0.001	-
ซีลีเนียม 1%	-	-	-	-	-	-	0.23
เหล็กซัลเฟต	-	0.19	-	-	-	-	0.84
รำละเอียดหรือ							
กากถั่วเหลือง	1.30	3.68	-	-	-	-	-
วิตามินเอ/คิ500/100	-	-	-	-	-	-	0.11

หมายเหตุ อาหารแร่ธาตุผสมแล้ว 3-4 กก. ผสมในอาหารข้น 100 กก. หรือ
ใส่ภาชนะดั่งให้กินตามใจชอบ

แบบสอบถาม

หนังสือคำแนะนำ เรื่องเทคนิคการให้อาหารโคนม

1. ชื่อ(นาย/นาง/น.ส./อื่นๆ).....นามสกุล.....อาชู.....ปี
2. บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
3. เพศ ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง
4. วุฒิการศึกษาสูงสุด
☐ 1. มัธยมศึกษา ☐ 2. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
☐ 3. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ☐ 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. อาชีพหลัก
☐ 1. เกษตรกร (เลือก) พืช, ประมง, ปศุสัตว์ ☐ 2. พนักงานเอกชน/ธุรกิจส่วนตัว
☐ 3. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ☐ 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. ท่านได้รับหนังสือเล่มนี้มาจากที่ใด
☐ 1. กรมปศุสัตว์ (ระบุหน่วยงาน).....
☐ 2. การจัดงานด้านปศุสัตว์ (ระบุหน่วยงาน).....
☐ 3. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. หนังสือเล่มนี้ได้ให้ประโยชน์อะไรกับท่านบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ 1. ให้ความรู้ ☐ 2. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ☐ 3. อื่นๆโปรดระบุ.....
8. เหตุผลที่ทำให้ท่านหยิบหนังสือเล่มนี้มาอ่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ 1. ชื่อเรื่อง/เนื้อหา ☐ 2. การจัดรูปเล่มน่าสนใจ
☐ 3. ขนาดตัวอักษรอ่านง่าย ☐ 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
9. ท่านต้องการทราบอะไรเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มนี้อีก (โปรดระบุ)
9.1.....
9.2.....
9.3.....
10. คำถามที่ท่านต้องการถามเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ อะไรบ้าง (โปรดระบุ)
10.1.....
10.2.....
10.3.....
11. ปัญหาและข้อสงสัยอื่นๆ (โปรดระบุ)
.....
.....

❧ ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ ❧

กรุณาส่งแบบสอบถามคืนได้ที่

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์

ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทรศัพท์ 0-2653-4934 E-mail: relation@dld.go.th

เลี้ยงสัตว์ให้ได้ผลดี จะต้องมี

- สัตว์พันธุ์ดี
- อาหารดี
- โรงเรือนดี
- การจัดการ (การเลี้ยงดู) ดี
- การควบคุมป้องกันโรคดี

มีปัญหาในการเลี้ยงสัตว์ ประึกษาได้ที่

- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด
- สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
- กองบำรุงพันธุ์สัตว์
- กองอาหารสัตว์